

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 43 (8627)

27 ОКТЯБРЬ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

КАЗАН АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

КУТЛАВ

Сыйлы дагестаншылар!

Быйыл биз биринши кере 20-ншы июнь-деги 197-нши Указ бан беркитилген «Дагестан халкларынын миллет маданиятын эм тиллерин саклав эм оьрлентув» ниет пен Дагестан маданиятынын эм тиллеринин куьнин байрамшыладык.

Тиллердин коьп туьрлиги оьрлентувдин маьнелиги акында соьз коьтергенде, бизим тувган ягьмыздын аьлеметлиги акында уьндемей озбага ярамайды. Дагестан Россия ерлеринин тек 0,3 процентин бийлейтаган болса да, ол элимиздин 277 тиллеринин 30-дан артыгынын тувган ери болып саналады. Республикада язувы бар эм язувы йок тиллер, олардын диалектлери, тек бир авыл соьйлейтаган тиллер де сакланады.

Аьдетлер, маданиятлар эм аьдет йорыкларынын коьп туьрлиги республикадын янъы бренди болмага тийисли. Тавлар элинде коьп тиллердин эм полимаданиятын сакланувьнын эм оьрлентувьнин коьп оьмирли тарихи бир ерде де болмаган яркын уьлги, эм биз ата-бабаларьмыз миллетлер ара эм конфессиялар ара тынышлыкты эм макулласувлыкты йогары байлык деп аявлап саклаганы, конъысы халкларга сый-оьрмет пен караганлары уьшин оьктемсимеге керекпиз.

Тил маданият бияласы кимик тек тоьгеректеги материаллык дуньяды тувыл, ама халктын менталитетин, онын миллет хаситин, аьдетлерин, эдаплыгын, нормалар эм байлыклар системасын коьрсетеди. Биз баьримиз де анълаймыз, тилдин оьзинин сакланувьнын бас факторы болып халктын

Рамазан Абдулатипов, *Дагестан Республикасынын Аькимбасы.*

Сый

Савга тапшырылды

Элимизде оьз исине алаллык пан караган, оны бажарьмыл толтырган инсанлар коьп. Олар дайым да баскаларга коьрим болып келедилер. Суьйинишке ийги куьлыкшыларьмыздын ислери белгилемей калмайды, оларга туьрли савгалар тапшырылады.

Бу юма «Ногайский район» МО администрациясынын йыйыны ийги оьзгерис пен тамамланды, Ногай «ДЭП-29» ОАО бас инженери Оразманбет Куьльчимаевке

оьз тил эси калады. Сонын уьшин власть органларынын, билимлендируьв, маданият, спорт учреждениелеринин эм аьелдин де бас борьшы – ана тиллердин куьлтин кеплендируьв. Дагестаннын аьр бир халкы – республикадын уллы байлыгы, эм биз онын аьдетлерин, маданиятын, тилин тийисли кепте сыйламага керекпиз.

Тиллердин коьплиги аьллеринде Дагестанда оьрыс тилине миллетлер ара аьлессув тили эсабында айырым маьне бериледи. Оьрыс тили баьри де дагестан халкларынын оьрлентувине онъайлы аьллер туьзген. Сол дагестан миллетинин тили эм тек ялгыз оьзи бизим республикада ортак бир гражданылык, маданият эм билимлендируьв майданын туьзеди.

Дагестан маданияты – оьзине ийги этномаданият аьдетлерин йыйнап алган бизим ортак миллет казнамыз. Дагестаншылар оьзлеринин маданият-тарих эм анъ-акыл асабалыгы, оьзлеринин театрлары, китапханалары, музейлери, аьлемет оьнер коллективлери, зейинли артистлери, йьрлавшылары, музыкантлары, суьвретишлери мен тийисли кепте оьктемсийдилер.

Цивилизациялы, рахатлы, маданиятлы, билимли эм тийисли аьлде оьрленип баратган Дагестаннын келеектегиси бизим колларымызда эм бизим аьр биримиз бен байланыс! Баьри дагестаншыларга берк ден савлыкты, тынышлыкты, эмишликти, бизим республикамыздын эм савлай Россиядын шешкейленуьви уьшин баьри де аьруьв баславларыныызда уьстинликлерди йорайман!

САВГА

Тийисли ис акланган

Янъыларда ДР ат казанган маданият куьлыкшысы деген атка авылдасьмыз, ата-бабаларьмыздан калган асабалыкты аявлап сакламага баьри куьшин салып келетаган Каирбек Сейдахмет уьылы Бальгишиев(суьвретте) тийисли болды.

Каирбек Бальгишиевтин оьзинин билдируьвине коьре, ДР Президенти Р.Абдулатиповтын колыннан савгады алуьв ога уьйкен сый эди. Ол коьп йьллардан бери Дагестан Оькиметинин тарих эм архитектура биргелескен уьлке танув музейинин Ногай районындагы филиа-

лында куьлык этип келеди. Сол йьлларда алган суьлыбын, билимин куьланып, бу йьлдын басында баспаланып шыккан «Сынтаслар» китабинин соавторы да болады. Ол ерли мектеблердин окуьшылары ман, район китапханасы ман биргелесип, календарь бойынша белгилентаган байрамлардын да аьр бирисине эс этип, дерислер озгармага, балаларга анълатув ислер этпеге шалысады. Каирбек Бальгишиевтин буьгуьнги савгасына бек суьйинемиз эм алдыда уьстинликлер йораймыз.

ДР ХАЛК ЙЫЙЫНЫ

Гражданларды кабыл эткен

Дагестан Республикасынын Халк Йыйынынын депутаты, Куьрылыс, турак уьй-коммуналлык хозяйствосы, коьклик эм байланыс бойынша Комитетинин председатели Мурат Мамаев янъыларда Дмитрий Медведевтин регионаллык ямагат приемныйнда гражданларды кабыл эткен. Баьриси, сол куьн гражданлардын алты тилеклерин карап, депутат уьлгирген.

Биринши болып депутатка Махачкала яшавшысы М. Исубилова каладын орта школаларьнын бирисине математика оькутуьшысы болып иске ерлессув акында тилеги мен кирген. Ол аьлиги заманда тийисли бос ис орынлары йоклыктан оьзи куьлыкка ерлесип болмайды. Депутат оьзинин коьмекчисине аьризе беруьвши хатынды иске ерлестирув акында ДР Билимлендируьв эм илми министерствосына тилек аьзирлемеге тапшырган.

Тагы бир Махачкала яшавшысы С. Джанбулатова оьз уьйинин куьрылысын битируьв уьшин керекли куьрылыс материалларын алуьвга ярдам этуьвди тилеген. Депутат аьризе беруьвшиди эс берип тынълаган эм бу аьелдин кыйынлы материаллык аьлин эсапка алып, куьрылыс материалларын алмага коьмек эткен.

Табасаран районнан келген З. Каилов от туьсуьвден сонъ оьз уьйин кайтадан

ярастыруьвга коьмек тилеген. Юритилген хабарласувда бу аьел мадарсыз яшайтаганы эм турак уьйин тургьзуьвга олардын тийисли карьжы йок экени ашыкланган. Депутат бу сорав бойынша Табасаран район администрациясына ЧС ьзларын тайдыруьв уьшин белгиленген ерли бюджет карьжларьннан аьризе беруьвшидин уьйин кайтадан тургьзуьвга керекли материаллык ярдамын этпеге деп тилек йиберген.

Г. Гаджикурбанов депутат алдында Хив эм Табасаран районлары ара коьпир куьув акында соравды коьтерген. Депутат оьзинин коьмекчисине ДР Йол хозяйствосы бойынша агентствосына бу соравды шешув акында билдирмеге деп тилек йибермеге тапшырган.

Баьри соравлар да депутаттын тергеви астында турадылар. Берилген яваплар акында аьризе беруьвшилердин аьр бирисине билдирилеек.

Билдируьв

2016-ншы йылдын караша (ноябрь) айынын 2-нде, «Шоьл тавьсы» республикалык газетамьздын редакциясында Дагестан Республикасынын Халк Йыйынынын депутаты, Куьрылыс, турак уьй-коммуналлык хозяйствосы, коьклик эм байланыс бойынша Комитетинин председатели Мурат Зуьльканиевич Мамаев эртенги 10 саваттен алып сайлавишлар ман йолыгьс озгараяк.

Уставтынъ проекты ойласылды

17-нши октябрьде «Ногайский район» МО Уставынынъ янғы редакциясындагы проекты бойынша публичный тынълавлар болып озды.

Бу тынълавлардынъ куън йосыгына «Ногайский район» МО Уставынынъ проекты бойынша яшавшылардынъ ойларын эм гражданлардынъ маслагатларын эсапка алув деген тек бир сорав киргистилген эди.

Тынълавларды «Ногайский район» МО Депутатлар йыйынынынъ председателининъ орынбасары, публичный тынълавларды уйгынлав эм оыткеруъв бойынша ис туъркимининъ етекшиси Адильхан Янмурзаев ашты.

Ол йыйыннынъ катнасувшыларына быйылдынъ 26-ншы сентябринде кабыл этилинген «Ногайский район» МО Уставынынъ проекты акында билдируъв этти.

Уставтынъ проекты «Шоъл тавысы» республикалык газетасында быйылдынъ 6-ншы октябринде баспаланган. «Ногайский район» МО Уставынынъ проектининъ янғы редакциясында аблиги испел турагаган район Уставы ман теньлестиргенде, коъп туърленислер йок. Болса да, аблиги район Уставынынъ бир неше, айтпага, 2-нши, 3-нши, 6-ншы, 22-нши эм 26-ншы статьялары аблиги замандагы Россия Федерациясынынъ эм Дагестан Республикасынынъ законодательстволарына келиспейдилер. Сонынъ ушин ДР Юстиция министерствосында «Ногайский район» МО Уставы регистрация этилинмеген. Сол себептен Юстиция министерствосы бизге, Депутатлар йыйынына Уставты законодательство йорыкларына келтирмеге кенъес эткен. ДР Юстиция министерствосынынъ талаплавына коъре биз, район Йыйынынынъ депутатлары район Депутатлар йыйынынынъ 33-нши сессиясында «Ногайский район» МО Уставынынъ проектине керекли туърленислерди киргисткенмиз.

Эндиги сол туърленислер акында ашык кепте. «Муниципаллык районнынъ япсарлары» деген 2-нши статьядынъ 2-нши пункты тоъмендегин анълатады:

Муниципаллык районнынъ япсарлары градостроительство

эм ер законодательствосынынъ талаплавлары ман келисли кепте язылмага эм беркитилмеге керек. Муниципаллык районнынъ территориясынынъ схемасы эм япсарларынынъ язылувы «Ногайский район» МО аблиги Уставына приложение болады.

Муниципаллык районнынъ ерлерининъ ортак майданы 887113 гектар болады, сонынъ эсабында категориялары бойынша:

– авыл хозяйстволык ерлери – 828464 гектар;

– поселениелер ерлери – 30355 гектар;

– промышленность, коълик, байланыс эм баска маънелиги болган ерлер – 1361 гектар;

– айырым кепте скланатаган территориялардынъ ерлери (табиат саклавшы, илми, маданият эм савландыруъв маънелиги болган ерлер) – 10975 гектар;

– орманлык фондынынъ ерлери – 14173 гектар;

– сув фондынынъ ерлери – 1785 гектар.

Район Уставынынъ проектиндеги 3-нши статьясында 11-нши пункт тайдырылады. Сонда алдын Дагестан Республикасынынъ баска районларынынъ туърли категориялы хозяйстволары бийлейтаган авыл хозяйстволык ерлерининъ майданы 577500 гектар деп белгиленетаган эди. Ол зат коъшимли малшылык ерлери туърли категориялы ерлер санына кирмейди дегенди анълатады. Олар бизим районнынъ авыл хозяйстволык ерлери деп саналады, олай дегени 828464 гектарлар санына киреди, сонынъ акында 2-нши статьяда беркитиледи.

Эндигиси Уставтынъ 6-ншы статьясынынъ 1-нши кесегининъ 16-ншы пункты ман муниципаллык районнынъ ерли маънелиги болган соравларга уйшиликтеги эм промышленность калдыкларды, кокысларды тайдыруъв эм кайтадан асыллавды уйгынлав соравы киреди деп токтастырылган. Соны ман бирге 2003-нши йылдынъ 6-ншы октябриндеги 131-нши номерли Федераллык законынынъ 15-нши статьясынынъ 1-нши кесегининъ 14-нши пункты ман келисли кепте муниципаллык районнынъ ерли маънелиги болган соравлар сыра-

сына муниципаллык образованиелер ерлериндеги каты коммуналлык кокысларды ййюв, коълик пен аькетуъв, кайтадан асыллав, йок этуъв, зарарсыз этуъв, коъмуъв аьрекетин уйгынлавда катнасув борышы да киреди.

Оннан сонъ «Ногайский район» МО Уставынынъ 6-ншы статьясынынъ 1-нши кесегинде ерли маънелиги болган соравлардынъ толы болмаган эсабы коърсетилген, олай дегени 2014-нши йылдынъ 22-нши октябриндеги 315-нши номерли Федераллык законында каралган нормасы йок, олай дегени муниципаллык районнынъ еринде орынласкан эм онынъ байырлыгы деп эсапланган ерли маънелиги болган маданият асабалыгынынъ объектерин (тарих эм маданият эстеликлерин) саклав нормасы. Соьйтип, «Ногайский район» МО Уставынынъ 6-ншы статьясынынъ 1-нши кесеги «Россия Федерациясында ерли самоуправлениеди уйгынлавдынъ ортак принципери акында» деген Федераллык законуна келисли йорыкка келтирилген. Уставтынъ 22-нши статьясынынъ 1-нши кесегинде муниципаллык районнынъ Депутатлар йыйыны муниципаллык районнынъ эсабына киретаган 10 авыл поселение аькимбасларыннан эм ваькиллик нормасы ман келисли аьлде авыл поселение Депутатлар йыйынлары ман оьз эсабыннан сайланатаган коърсетилген поселениелер Депутатлар йыйынларынынъ депутатларыннан туъзиледи деп беркитилген.

Соны ман бирге 2015-нши йылдынъ 8-нши декабринде кабыл этилинген 117-нши номерли «Дагестан Республикасында ерли самоуправлениеди уйгынлавдынъ бир неше соравлары акында» деп аталган Дагестан Республикасынынъ законы ман макул кепте (2016-ншы йылдынъ 27-нши майындагы 43-нши номерли ДР законынынъ янғы редакциясында) муниципаллык районнынъ ваькиллик органы муниципаллык сайлавларда яде муниципаллык образованиединъ ваькиллик органы ман оьз эсабыннан сайланган поселениелер аькимбасларыннан эм поселениелер ваькиллик органларынынъ оьз сыраларыннан сайланган депутатлардан туъзиледи.

Муниципаллык районнынъ сырасына киретаган поселениелер ваькиллигининъ нормасы 2016-ншы йылдынъ 27-нши майындагы 43-нши номерли Дагестан Республикасынынъ законы ман туърлентилген. Олай дегени баъри аькимбаслар да конкурс негизинде сайланган. Муниципаллык районнынъ сырасына киретаган поселениелер ваькиллигининъ нормасы муниципаллык районнынъ ваькиллик органында муниципаллык районнынъ Уставы эм коърсетилген поселениелер Уставы ман токтастырылады. Ол зат, 2016-ншы йылдынъ 27-нши майындагы 43-нши номерли ДР законуна коъре, яшавшылардынъ тоъмендеги саны ман байланысли:

– яшавшылар саны 1000-нан артпайтаган поселениеден – 2 ваькилден коъп тувыл;

– яшавшылар саны 1000-нан 3000 аьдемге дейим болган поселениеден – 3 ваькилден коъп тувыл;

– яшавшылар саны 3000-нан артатаган поселениеден – 4 ваькилден коъп тувыл.

Район йыйынынынъ депутатлар санын сайлавдынъ ййллап туъзилген йосыгын эсапка алып, Депутатлар йыйынынынъ эсабында алдынгы кепте 23 депутат этип калдырмага деген карар алдык.

Соннынъ эсабында ваькиллик нормасы:

«сельсовет Арсланбековский» – 2 «село Кумли» – 2

«сельсовет Карасувский» – 2 «село Эдиге» – 2

«сельсовет Коктюбинский» – 3 «село Кунбатар» – 2

«сельсовет Ортаюбинский» – 2 «сельсовет Карагасский» – 2

«село Червленные Буруны» – 2 «село Терекли-Мектеб» – 4

Баърисы: – 23

Муниципаллык образованиесининъ Депутатлар йыйынынынъ председатели (мен йогарыда белгилегенлей) оьз сырасыннан Депутатлар йыйыннынъ Регламенти мен келисли кепте онынъ ис борышы болжалына коъре район Йыйынынынъ депутатлары ман сайланады.

Эндиги муниципаллык районнынъ аькимбасын сайлав акында. Муниципаллык районнынъ аькимбасы муниципаллык образовани-

есининъ ваькиллик органы ман конкурстынъ сырагылары бойынша конкурс комиссиясы ман коърсетилген кандидатлар сырасыннан сайланады эм ерли администрацияды басшылайды, олай дегени МО аькимбасы эм администрация аькимбасы бир ок аьдем болаяк.

Поселение аькимбасы муниципаллык образованиесининъ Уставына коъре, муниципаллык образованиесининъ ваькиллик органы ман конкурс сырагылары бойынша, конкурс комиссиясы ман коърсетилген кандидатлар сырасыннан яде муниципаллык сайлавларда яде муниципаллык образованиесининъ ваькиллик органы ман оьз сырасыннан сайланады.

Муниципаллык образованиесининъ аькимбасы яшавшылардынъ эм муниципаллык образованиесининъ ваькиллик органынынъ тергеви астында болмага эм оларга эсап бермеге тийисли.

Мине сондай туърленислер киргистиледи «Ногайский район» МО янғы редакциясындагы Уставына.

Тынълавлар барысында «Ногайский район» МО администрациясынынъ аькимбасынынъ орынбасары Амирхан Межитов шыгып соьйледи эм «Ногайский район» МО Уставынынъ янғы редакциясындагы проекты Россия Федерациясынынъ эм Дагестан Республикасынынъ законодательство йорыкларына яваплайды деген ойын билдирди.

Йыйында «Ногайский район» МО маданият боьлигининъ етекшиси Яхъя Кудайбердиев, «Ногайский район» МО Ямагат советининъ председатели Эльмурза Саитов шыгып соьйлеп, ортага ойласувга шыгарылган «Ногайский район» МО Уставынынъ проектин кабыл этпеге деген маслагатларын айттылар.

Тынълавларда ортакшылык эткен эм шыгып соьйлегенлердинъ ойларын тынълап, гражданлардынъ кенъеслерин эсапка алып, «Ногайский район» МО Уставынынъ проектин макул коъруъв акында карар алынды. Публичный тынълавлар йыйыны район Депутатлар йыйынына «Ногайский район» МО Уставын кабыл этип алмага кереги акында кенъес этти.

«НОГАЙСКИЙ РАЙОН» МО АДМИНИСТРАЦИЯСЫНДА

Сонъгы карар алынган

Янъыларда «Ногайский район» МО администрациясында антитеррористлик комиссиясынынъ 3-нши номерли карары алынды.

Сол карарга коъре «Россия Федерациясы бойынша 2013-2018-нши йылларда терроризм идеологиясына берилмеге бола-таган яде болса, сол йолга туъскен аьдемлер мен адресли, профилактикалык ислер озгарув уьстинде туъзилген терроризм идеологиясына карсы комплексли программасын яшавга шыгарув» деген соражды шешуъв уьстинде этилмеге керек шаралар планы алынган.

«Ногайский район» МО администрациясынынъ билимлендируъв боьлигининъ етекшиси К.Отеговадынъ, мада-

ният боьлигининъ етекшиси Я.Кудайбердиевтинъ, «Яслык» яслар орталыгынынъ етекшиси С.-А. Сарсеев эм Ногай районы бойынша Россия МВД боьлигининъ етекшисининъ исин толтырувшы А.Койлубаевтинъ эткен билдируъвлерине эс этуъв керек. «Россия Федерациясы бойынша 2013-2018-нши йылларга терроризм идеологиясына карсы» деген комплексли программасын тийисли кепте толтырылмайды деп те белгиледилер.

«Яслык» яслар орталыгынынъ етекшиси С.-А. Сарсеев авыл поселениелерининъ аькимбаслары ман бирге антитерроризм темасына багысланган баннерлер, агитплакатлар, брошюралар аьзирлев уьстинде соравларды шешуьвин карамага керек

деген ойын айтты.

Республикалык «Шоъл тавысы» (Э. Кожеевага) газетасынынъ бетлеринде ямагат аьрекетшилердинъ, район аьуьйкелерининъ, маданият куллыкшыларынынъ сол тема бойынша ой-маслагатларын баспаламага керек.

Солай ок, авыл поселениелерининъ аькимбасларына ерлеринде терроризмге карсы профилактикалык ислерди белсенлетпеге, авыл яшавшыларын, мырсатка коъре, куллык пан канатламага, аьр ай сайын авыл яшавшылар ман йолыгысып, Сирия еринде бизим ердеслердинъ бары, сонынъ зыяны акында айтып турмага керек.

Ногай районы бойынша Россия МВД боьлигининъ етек-

шисининъ исин толтырувшы А.Койлубаевке авыл участковый уполномоченныйларынынъ авыл поселениелерининъ аькимбаслары ман биргелес куллыгын белсенлетпеге керек деген маслагат берилди эм эндиги йолыгыска «село Кунбатар» СП МО япсарларында куллык этетаган участковый уполномоченный полиция куллыкшысына ис справкасын аьзирлемеге керек деп белгиленди.

«Коршалав» комплексли оперативно-профилактикалык операциясынынъ озувы акында Ногай районы бойынша Россия МВД боьлигининъ етекшисининъ исин толтырувшысы А.Койлубаевке билдирилди.

Солай ок, ога «Ногайский район» МО администрациясы-

нынъ билимлендируъв боьлигине «дин экстремист» категориялы гражданлар санына киретаган ата-аналардынъ балаларынынъ тукумларын язып бермеге керек.

Билимлендируъв управлениеси сол билдируъвди алганнан сонъ, «дин экстремист» категориялы гражданлардынъ балалары ман ислев планын туъзбеге керек.

Бу куън «Ногайский район» МО-сындагы АТК-сынынъ оьткен (11.07.2016й.) йолыгысында алынган, Терекли-Мектебинъ автостанциясында антитеррористлик коршалав озгармага керек деген карар да алынган эди. Сол сорап уьстинде, онынъ толтырылувы уьстинде «село Терекли-Мектеб» СП МО аькимбасы З.Аджибайрамов билдируъв

этти. Онынъ эткен билдируьвине коъре, сол куллык та толы кепте юритилмейди.

Йолыгыстынъ ызында «Ногайский район» МО аькимбасынынъ орынбасары А. Межитовтынъ «Дагестаншылар терроризмге карсы – Эл баалы» деген темага республикамызда оза-таган айлыктынъ кайтип бизде уйгынланганы акында шыгып соьйледи.

Йогарыда салынган планлардынъ кайтип толтырылувы акында аьр айдынъ 30-ншы куьнине «Ногайский район» МО-сындагы АТК-сына эсап берилмеге керек. Солардынъ толтырылувын «Ногайский район» МО администрациясынынъ орынбасары, АТК секретари А.Межитовка тергемеге борыш.

Зарарлы мараздынъ бириси

Наркотик пен пайдаланган аьдемнинъ бир ери де авырмайды, ога енъил болады, коьнъили де коьтериледи, ол оьзининъ кайсы заманда, кайсы ерде экенин де сезбейди, сондай аьлде ол канында наркотик болган шаклы турады.

Наркотик пен пайдаланган аьдем ога уйренеди, коьпке дейим наркотиксиз турып болмайды, бара тура наркотиктинъ оьлшеми оьседи, сонъында аьдем наркотиксиз бир такыйка да турып болмайды.

Баъри наркотиклер де ув деп айтпага боламыз, олар аьдемнинъ баъри муьшелерине дейим етип, каплайды, боьтен де ортак нерв тармагын, акылын, бавырын, буйырын. Наркотиклер мен аьр дайым пайдаланатаган аьдемлер коьп яшамайдылар, берк дени савлар 10 йылга дейим яшамага да боладылар. Коьбиси эртеден оьледилер. Бар сондай мысаллар, кайзаман наркоман пайдаланып баслаган сонъ, биринши йыл ок оьлген. Олардынъ арасында кан ман коьшилетаган маразлар коьп – гепатит, СПИД эм баскалар,

олар наркоманлар кулланатаган ийнелер мен коьшедилер. Бу авырувлардан аьдем тез оьледи.

Наркоманлардынъ ишки дуньясы да туьрленеди, олар тез ашувланадылар, бир зат пан да кызыксынмайдылар, акылы осал болады. Олар баскаларды силкилемеге, алдамага амырак боладылар. Наркоман оьз яшавына оьзи ие болып болмайды, аьдем оьзининъ инсан касиетлерин йойытады, баска аьдем болады.

Наркотиклер мен пайдаланатаган аьдемлер айлак коьп наркотик кулланганнан оьледилер. Бир неше йылдан сонъ наркоманнынъ бавыры эм савлай кевдеси бузылады, олар яп-яслай оьледилер, биревлери яшавына кол саладылар, баскаларын оьлтиредилер, неге десе наркоманлар коьбисине кыянатшылар ман байланыслы боладылар.

Наркоманлар 30 ясына дейим етпейдилер. Наркотикке аваслыгы бар аьдемлер осал аьдемлер деп белгиленеди, олар кыйынлыкта куьреспеге куьш таппай, наркотиклерге енъ береди-лер. Врачлар, социологлар,

оькутувшылар эм баска специалистлер наркомания авырув ясы етпегенлерди алады деп айтадылар, олардынъ оьз ойы йок аьли де. Американ нарколог Р.Христофсен булай язады: «Мен наркотиклер мен дайым пайдаланатаган аьдем отъз ясына дейим яшаганын коьрмегенмен. Эгер аьдем 18 ясында наркотиклер кулланып басласа, 20 ясына ол «уьйреншик» наркоман болады. Олай деген, куьн сайын ога наркотик кулланып турмага керек, соьйтип, олар 30 ясына дейим яшамайдылар».

Наркомания – коркынышлы мараз. Наркоман акша излеп, ялган соьйлемеге, урламага, аьдемди оьлтирмеге болады. Наркотик онынъ

ишине туьскен сонъ, аьдемге енъил болады. Наркотик пен пайдаланганда, аьдем оьлимге абыт алады. Наркотиклер айлак баалы болады. Эм оны сататаган аьдемлерди сансыз бай деп айтпага боламыз. Намыслы ислеп, ондай акшатавып болмайсынъ, наркотикти сатув уьшин сатувшылар аьдемлерди наркотиклерге уьйретпеге керек. Коьбисинше, биринши наркотикти акшасыз бердилер, оьспирлерге наркотиклер сатувшылар оьз аьдемин йибередилер, оларды наркотикке уьйретдилер. Наркотиклер кайдай куьшли, эркли аьдемлерди де йькканлар, оьлтиргенлер. Наркотиклерди бирев де енъип болмайды, олар – ден савлыкка уллы каза. Аьлиги

заманда коьплеген балалар наркотиклерден оьледилер, ата-аналарга сол кайдай кыйынлы зат.

Бир-бир эллерде коьплеген аьдемлер ийиси бар затлар ман пайдаланадылар, мысалы, шышкан дарманлар, кийим тазалайтаган химия затлар эм баскалар. Соларды ийискелегенде аьдемнинъ ортак нерв тармагы увланады. Кишкей оьлшеминде ол зарарлы тувыл деп ойлайдылар биревлер, ама аьдем эссиз калмага, коьз алдына бир зат коьринмеге болады. Коьп этип пайдаланса, аьдем оьледи. Коьп заман наркотиклер мен пайдаланган аьдем ашувлы болады, дослык, кардашлык байланысларын йойытады. Наркотиклердинъ бас борышы – аьдемнинъ акылын йойытпага, «ишпеге». Аьлимлердинъ айтувы ман бас мыйынынъ эм аьдемнинъ яшав узаклыгынынъ байланысы айлак тар. Эгер ортак нерв тармагы исле-месе, баска органлар да исле-мей коймага болады.

Врачлардынъ ойларына коьре, наркомания келеекте-

ги несилге айлак коркынышлы. Биревлер наркотиклер кавыфлы тувыл деп айтадылар. Сол ялган ой. Уьшын, бар куьшли эм енъил наркотиклер. Наркоманиядынъ туьрли кеплери туьрлише оьтеди. Аьдемлерди наркоманиядан куткарув уьшин савлай эллер керекли амаллар коьредилер.

Россияда наркотиклер сакламага ярамайды, аз болсын, коьп болсын, маьнели тувыл. Бу законга карсы ис. Наркотиклерди колынъа алма, янаспа, кисенъе салма, бир ерде де тыкпа. Анъла, наркомания – мараз, ол аьдемди айванга айландырады. Наркоман сага наркотик берип, оьзи шакпага болады, соьйтип шекленуьвди оьзинен тайдырады.

Наркотикти бир де ишип карама. Эгер сол зат сени мен болган болса, эндиги йол берген наркотикти иште. Эгер сен наркотиклерге уьйренип басласанъ, оьзинъ сенетаган ясуьйкенге айт, оны ман маслагатлас.

А. КОЙЛУБАЕВ,
иш ислер боьлик етекшисининъ куллыгын юритуьв-иш.

КОРРУПЦИЯ

Биринши абытлар ша этилинди

Коррупция темасы элимизде оьлшемине коьре не шаклы уьйкен болса, сол шаклы да кенъ белгили. Мундай баьле мен куьрес юритуьв акында СССР бузылганнан алып соьз коьтерилген, ама сол куьрес тек кагытта юритилип келген. Коррупция маьселеси боьтен де 1990-ншы йылларда оьркенлерин оьстирди, оьрленип оьз алдына айырым «тармакка» айланды.

Коьп йыллар узагында Дагестанда республикалык оьлшеминде тувыл, районлар оьлшемлеринде де бир маьнели кадрлар туьрлениси де болмай келген. Чиновниклер оьз орынларын тек оларды атып оьлтirse яде куьндеслерди олардынъ «тегершиклерине темир тыкса» йойганлар. А булай коьплери оьз ис орынларында онлаган йыллар шалкайып олтырып келгенлер. Ама 2013-нши йылда Дагестанга етекши болып Рамазан Абдулатиповтынъ келуьви мен коррупция тармагы ман куьрести баслав яктан биринши абытлар этилинди. Йыл озбай, эки кере республика оькиметининъ сырасы толы кебинде авыстырылды. Болса да тек куры кадрларды авыстырганман тамырласкан маьселеди шешуьв кыйынлы эди. Сол себептен 2014-нши йылда республикада Коррупцияга карсылык этуьв соравлары бойынша управление туьзилди. Оьткен 2015-нши йылда эм быйылдынъ биринши кварталында управление оьткерген тергевлер бойынша оьз орынларыннан уьш министр эм бир министр орынбасары босатылды. Бир министрге эм доьрт

министрлер орынбасарларына коьрсетуьвлер, туьрли дембилер этилинген. Солай ок уьш патшалык гражданлык служащийлери эм эки патшалык бюджет учреждениелер етекшилери ис орынларыннан тайдырылган. Соны ман бирге ызгы йылларда республикадынъ политикалык аренасыннан аьвелде «яшав иеси» деп саналган бир неше уьйкен чиновниклер де йок болдылар.

Дагестандагы власть тармагын да болып турган коьзгалыс шагын да ерли прокуратура да оьз аьрекетин янландырды. Соьйтип, тек 2015-нши йыл республика прокурорлары ман коррупцияга карсылык этуьв акында законды толтырув ягыннан 7642 бузувлар ашык этилинген.

Коррупция ман куьрес юритуьв исинде солай ок республика еринде ЕГЭ сынавларын уйгынлав бойынша юритилген куллыкты да уьстинлик деп санамага болады.

Соны ман бирге «уьйшиликтеги коррупция» ман куьрес юритуьвде республикада 2015-нши йылда баъри кала эм районларда МФЦ-лардынъ туьзилуьви уьйкен ярдам болды. Бу куллыкты регион етекшилери бек хош коьрдилер. Ама бу уьйкен баьледи ялгыз енъуьв енъил тувыл. Власть эм ыхтыяр саклавшы органлары ман бирге бу иске ямагат организациялары эм коьлем информация амаллары да косыладылар. Аьли уьшин бу ягыннан уьйкен уьстинликлер коьринмейди.

М.ЮНУСОВ.

ЭР ЙИГИТЛЕР – ЭЛ УЬШИН

Баалы бизге оьз элимиз

Янъыларда Терекли- Мектеб авылында орынласкан уьлке танув музейинде терроризм темасына багысланган йигитлик-дериси озгарылды. Деристе Кадрия атындагы школасынынъ 10-ншы класс окувшылары ортакшылык эттилер. Олар ман йолгыгьска район прокурорынынъ коьмекхиси юстиция киши маслагатшысы Аскер Дильманбетов келди. Ол да балаларга терроризм

акында кызыклы хабарлады.

– Прокуратура билдируьвлерине коьре, Сирия еринде республикамыздан 1 мынънан артык аьдемлер, сонынъ ишиннен 23-ши бизим ердеслеримиз. Буьгуьнлерде солардынъ сегизи оьлген деп белгиленеди, – дейди А. Дильманбетов.

Бу хабарларды балалар эс берип тынъладылар, оьзлерининъ соравларын да бердилер. Элбетте, оьсип

келеяткан несиллердинъ беретан соравлары бек маьнели эм кызыклы эди. Боьтен де 10-ншы класс окувшысынынъ яс аьдемлерди кайтип сол законга карсы карак туьркимлердинъ сыраларына киргизедилер экен деген соравы эс каратты. Сол соравга да А. Дильманбетов толы аьнълатувы ман явав берди эм оьзининъ насихатын да окувшыларга этти.

Йолгыгьста бизим ердеслеримиз – террористлер мен куьресуьвде ян бергенлер: полиция куллыкшылары З.Акмурзаев, И.Койлубаев, Э.Аджигельдиев эм буьгуьнлерде оьз йигитлиги мен Россия Баьтири атына тийисли болган М.Нурбагандов акында да айтылып, эс этилди.

10-ншы класс окувшысы Алтана Кокоева М.Нурбагандовка багысланган ятлавды ярасыклы кепте окып эситтирди.

Музейде эрликке, йигитликке, терроризмге карсы турувга багысланган дерис окувшыларга оьз еминсин бергендир деп сенемен.

Г. САГИНДИКОВА.
Суьвретте: *йигитлик-дерис оьткен шакта аьзирленген стенд.*

АЪРЕКЕТ

Янъы исте уьстинликлер

Янъыларда «Газпром межрегионгаз Пятигорск» ООО Дагестан филиалынынъ Ногай район уча-стогынынъ етекхиси этип Махмуд Алибиевич Караев салынган. Ол 1988-нши йылдынъ 8-нши майында Куьнбатар авылында тувган, Терекли-Мектеб авылынынъ орта школасында оькыган. Соны уьстин-ликли тамамлап, Махачкалада

Дагестан патшалык педагогикалык университетининъ тарих факульте-тинде окып баслаган. Эл алдында эр борышын толгырып, ерime пайдалы болайым деп, Терекли-Мектеб авылында «Эль строй» фирмасын ашады. Бу куьнлерде Орта-Тоьбе авылындагы салынаяткан школада курылыс куллыкларын юритеди.

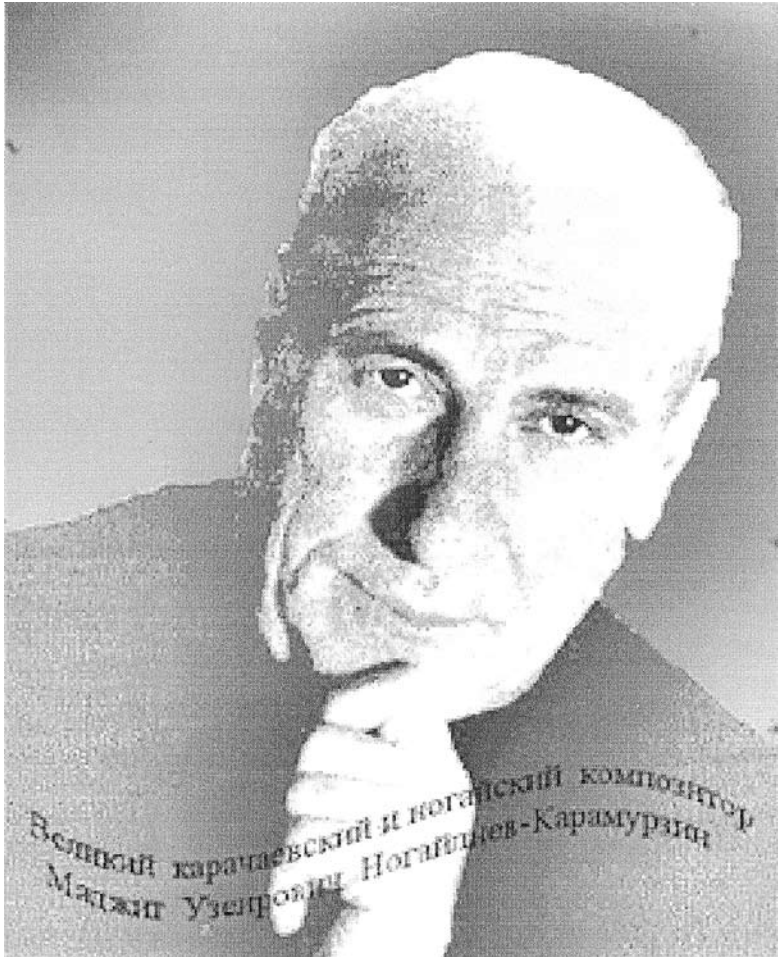
Махмуд Караевке янъы ис оры-

нында «Ногайский район» МО администрациясынынъ аькимбасынынъ исин юритуьвшиси Р.Шангереев эм «Ногайский район» МО аькимбасынынъ орынбасары, депутатлар йыйынынынъ председателининъ орынбасары А.Янмурзаев уьстинликлер йорадылар.

Н. КОЖАЕВА.

ОБНЕР

ЙЫРЛАРЫ ХАЛКТА ЯЙЫЛГАН

Бу мақаламды белгили композитор, РФ Композиторлар союзынынъ агзасы, Карашай-Шеркеш Республикасынынъ атказанган сыйлы аьрекетшиси, Карашай-Шеркеш Республикадынъ халк артисти Маджит Узеир улы Ногайлиев-Карамурзин (суьвретте) акында язбага суьйдим. Онынъ обнер йолын соз эткенде, мен мине затты айтып озар эдим: ол ногаймыздынъ йыр дуниясынынъ бийик куьмpezин ашкан, халкымыздынъ анъ ман саз дуниясында терен окумыслыгы болган ногай композиторлардынъ туньгышы болады. Маджит Узеирович ногай йырларды, анъларды, куьйлерди биринши болып ноталар ман кагытка туьсирип баслаган, соьйтип ногай музыкалык маданиятынынъ окумыслы негизин каласкан. Аьне сол зат халкымнынъ мактанышына айтылган Ногайлиев-Карамурзиннынъ ногай саниятына эткен косымы айырым баалы деп санайман.

Булай айтканда, кайсы яктан алып карасак та, Маджит Узеир улынынъ халкымыздынъ музыкалык обнерине эткен косымы бай эм туьрли. Соз уьшин, бизге ол мынга юзык анълары ман зейинли анъ туьзуьвши деп белгили. Бу ерде айтып озбага тийисли: Маджит Узеирович эки халктынъ — ногай эм карашай халклардынъ — композиторы болады. Кенем де, бириншилей, онынъ бес юзге юзык анълары ногай шаирлерининъ созлерине язылганлар; экиншилей, Ногайлиев-Карамурзин оззининъ сырасында ногай тукумы болганды айтып эш талмайды, сол затты ол дайым да юрегининъ тоьринде саклайды. Онынъ атайы ногай болган, аты онынъ Батыр, Карамурзин мырзалардынъ тукумыннан. Сол затты Маджит аьр дайым да коькирегиндеги савьлели савгадай октемсип, билдирип, актарып арымайды. Карамурзин Батыр-

дынъ хабары айырым уьйкен соз. А аьли мен бу ерде кыкасыннан айтаягым — Маджит Узеировичтинъ бой-денинде белгили ногай мырзалардынъ каны агады.

Белгили композитор Маджит Узеир улы йыр обнеринде озь обнегин тавып, сол обнерге озь басын обмирге байлаган.

— Ярасык йыр — ол яркын нурлардынъ, шат коьнъилдинъ дуниясы, — дейди композитор. — Аьруьв йыр куллыкка да, ашыклыкка да, дослыкка да ярдам. Ушыны ман да, Ногайлиев-Карамурзин йырга ян эндирип билетаган шынты талантлы композитор десем артык болмас. Созге соз ялгасам, Маджиттинъ обнерининъ тагы да бир кесеги акында айтпай болмаяк — ол рояльде усташа ойнайды.

— Рояль йырдынъ косагы, — дейди ол. — Рояль аьдем сезими, коьнъили акында аьдемнен артык айтпага болады.

Маджиттинъ сол алатта ойнавын соз бен айтув кыйын, онынъ ойнавын тынъламага керек. Бу ерде мен тек бир затты айтып озгым келеди, онынъ бу алатта ойнайтаганын тынълаган обнер интеллигенция, Маджит Узеировичтинъ кеспилик дережесине йогары баа берип, ога «маэстро» дейдилер.

Маджит Узеир улынынъ балалык шагы карашай тавларын да обткен, яслык шагы Узбекистан туьзлигинде озган. Элбетте, Узбекистандагы яшавды Маджит авыр булыгтлы йыллар деп сана са да, сол йыллар болаяк композитордынъ алавы аспанга атылган мектебте окыйтаган шагы эди. Яс йигиттинъ анъга, йырга аваслыгы сол йылларда белгили болган эм Маджит етинши классты кутарганлай ок, Ташкенттеги музыкалык училищесине туьседи. Сонда ястынъ ярасык, тамаша тавысы йыр обнеринде озь обькенин яды эм Карашай-Шеркеш областине кайтканда, бир неше йыл-

лардынъ узагында обькиметлик йыр ман биов ансамблинде йыршы солист болып куллык этеди. Соьйтип, сол узак йылларда Ногайлиев-Карамурзиннынъ данькы халк авызыннан туьспей яйылады. Обнерши инсан дайым да тынышсыз излевлер йолында. Сонынъ уьшин де еткен йигит Маджит йырларга анъды озьиз язып баслайды эм Саратов каласындагы консерваторияга композиторлык боьлигине окумага туьседи. Мине озган обмирдинъ 60-ншы йылларыннан алып аьлиги куьнлерге дейим ол композиторлык кесписине алал болып, аьлемет ярасык, йогары кеспилик оьлшемде язылган тамаша йырлардынъ иеси болады. Ногаймыздынъ йыр обнерин коьтерувде Маджит Узеировичтинъ эткен косымы, созсиз де, уьйкен. Карашай-Шеркеш Республикада белгили йыршылар композитор Ногайлиев-Карамурзиннынъ йырларын суьйип йырлайдылар.

Маджит Ногайлиев-Карамурзиннынъ халкымыздынъ саниятына эткен тагы да бир алтыннан алмаклы, куьмистен савмаклы эткен косымы — яс несилди музыкалык яктан тербиялавда ол мине 40 йылдан артык Карашай-Шеркеш саниятлар колледжинде ялпай куллык этип келеятыр. Бу колледжде кеспи йолдаслары йогары категориялы окытуьшы Ногайлиев-Карамурзинди шынты тербиялаьшы, насихатшы деп биледилер. Уста окытуьшыдынъ бай ишки дуниясы, музыкага алаллыгы, кень обькени обнерлиги, терен окумыслыгы коьп окуьшылардынъ каныянына синьгенлер. Республикамызда белгили йыршылардынъ нешевлери Маджит Узеировичтинъ классында окыганлар. Мен билип, сосы зат белгили аксакалымыздынъ обмиринде канат битирген тагы да бир яркын, кайратлы ис етимис болады. Баскалай айтканда, кайсы яктан карасак та, кайсы шекки мен оьлшесек те, бизим белгили композиторымыз Маджит Узеирович Ногайлиев-Карамурзиннынъ республикамызда музыкалык маданиятына эткен косымы — айырым ярасык дуния, баалы карзына болады.

Аьдемшилик кебинде Маджит Узеир улынынъ коькирегинде намартлыктынъ каранъалыгы эш болмаган, тек ак ниет сезимлери танъдай яркыраган инсан. Ол энъкейген картты коьрсе де, эриккен яс пан соьйлесе де, коьпти таныган кисидей яркылдап соьйлейди, аман-савлык билесип хабарласады. Сондай юмарт аксакалымыз халкымыз арасында юргени — озьиз куваныш.

Созсиз де, анъ ман саз дуниясында Ногайлиев-Карамурзин шынтылай да палван, баьтир — озьининъ сондай да ярасык йырлары ман ол савлай ногай эм карашай халкты есирге алган. Йыллар озадылар, ама маэстродынъ йырлары эскирмейдилер.

СОЛТАХАН АДЖИКОВ,
Карашай-Шеркеш Республикасынынъ халк язувшысы.

ФЕСТИВАЛЬ

Халк маданиятын аявлап саклайдылар

Волгоград каласында обьткен миллет маданият фестивалинде Астрахань коллективлери ортакшылык эттилер. «Эдилден алып Донга дейим» деген миллет маданиятларынынъ мерекели Х Савлайроссиялык фестивали уйгынланып обьтти. Фестиваль РФ Маданият министрствосынынъ, Россиядынъ Патшалык халк яратувшылык уьйининъ, областьтинъ маданият комитетининъ демевлик этуьви мен озгарылды.

Шарада сегиз юзден артык аьдемлер, айтпага, Марий Элден, Башкортостаннан, Калмыкиядан, Сырт Осетия-Аланиядан, Пермь крайыннан, Астрахань областинен эм сондай баска ерлерден келген йырлаьшылар, яратувшылык коллективлерининъ катнасуьшылары, кол ман ясав усталары катнастылар. Астрахань областинен форумда областьтинъ халк маданият илим-

методикалык орталыгы, Растопуловка авылыннан «Дослык» деген ногай фольклор ансамбли эм сондай баскалар катнастылар. Олар Астрахань регионьнынъ халк йырларын йырлап эм биовлерин коьрсеттилер. Фестиваль бойынша «Усталар каласы», «Ярасыклык халкта яшайды» деген кол ман ясав санияты усталарынынъ выставкасы, каладынъ концертлик майданларында яратувшылык коллективлерининъ коьрсетуьвлери, баьтир-каладынь согыс обьрметлиги ерлерине экскурсиялары уйгынланып обьттилер. Фестиваль «Дослыктынъ йырлары» деген гала-концерти мен тамамланды.

Фестивальде ортакшылык этуьви мен яратувшылык коллективлери озь халкларынынъ булагын эм маданият асабалыгын аявлап саклайтаганын коьрсеттилер.

Суьвретте: шарадан коьринис.

ДЖАНИБЕКОВ ОКУВЛАРЫ

Ярыкландыруьшыдынъ коьрсеткен йолында

Бу йылдынъ 2-3-нши ноябрь айында Астрахань областинде «Тарихтинъ маьнели шаклары» деген маданият-ашыкландыруьв проекты бойынша ногай ярыкландыруьшысы эм аьлими Абдул-Хамид Шаршембиевич Джанибековтынъ яратувшылыгына багьсланган XXV Джанибеков окувлары уйгынланып озгарылаяк.

Шара Астрахань областининъ туризм эм маданияты бойынша министрствосы ман, областьтинъ халк маданиятынынъ илим-методикалык орталыгы ман, «Эдиге» деген ногай халк маданиятынынъ яслык орталыгы эм «Приволжский район» МО администрациясы ман уйгынланды. Джанибеков окувларынынъ ашылуьы Приволжский районьнынъ Растопуловка авылынынъ А-Х.Джанибеков атындагы орта мектебинде озгарылаяк. Биринши куьн «Аьлиги заманда халклар ара катнасуьвларды беркиткен маданиятты саклав» деген илим-практикалык семинары эм авыл китапханасында Р.Джумановтынъ китаплер фондынынъ выставкасы ман танысуьв озгарылаяк.

Оннан сонъ «Дослардынъ тоьгерегинде» деген тематикалык кешлиги уйгынланып обьтек. Экинши куьн 18:30 саьатте областьтинъ патшалык филармония залында Дагестан Республикадынъ Ногай районьнынъ

«Айланай» Патшалык фольклор-этнографиялык ансамбли озь обьнерин коьрсетеек. Астрахань регионьнынъ яшавшылары ногай авыларына концертлери мен келген коллективлердинъ яратувшылыгы ман коьптен таныс болады. Олардынъ программасында крым, астрахань эм кобан ногайларынынъ биовлери, белгили ногай йырлары эм аьлиги заман композиторларынынъ шыгармалары бар. Концертте Дагестаннынъ ат казанган артисти Фатима Нурлубаева, баска болып ансамбль солистлери Артур Межитов, Джамбулат Караев, Узаир Найманов, Гульфия Кокоева эм баскалар ортакшылык этееклер.

Увлы яв ман куьрескен

Аьвелде ясуьйкенлер мен яшавда болатоган кайгылы аьне озгеристинь, мине озгеристинь акында лахырда кура калсань, элиме яхшылык болсын деп Кудайдан тилек этпеге керек деген насихат соззлери эсимде. Яшавды наьвметке толтырган шешеклери арасындагы майданда коьнгилинь шаг болып бара ятсань да, оькинишке, капылыстан тасада яткан туьбир-томырга суьринип, йыгылып та кетесинь. Сондай аьлге тек айырым инсанлар тувьл да, бирерде тап уллы тарап та, сав эл де туьспеге болады. Тап сондай кыйынлы шақтынь бириси деп ерди-коькти, авасувды атомлы увь ман шир-киткен Чернобыльдеги атомлы электростанциядынъ баьлеси саналады.

Бу казадынъ, оны ман айкаскан йигитлеримиздинъ акында коьлем информация амалларында ййыи айтыла турады, янъы оьсип келетаган аркалар уьшин бу йигитликти коьрим этпеге шақырув этилинеди. Бу макаламды язувга сол ок Чернобыльдеги баьле-казадынъ ызларын тайдырувда катнаскан йигитлердинъ биреви, Ногай районьнынъ Эдиге авьл яшавшысы Магомед

Вазир улы Мунгишиевтинъ эрлиги, онынъ уьстимиздеги казан айдынъ ызында келеяткан 60 йыллык мерекеси себеп болды. Йогарьда белгиленгенлей, оьткен оьмирдинъ 80-нши йылларынынъ ортасында элимиз туьрлентуьв йолларына аяк басып турган аьсеринде Чернобыльде болып озган каза коьз бен кирпик арасында узак шақырымларга тоьгеректи увьна толтырды. Казадынъ оьршигуьвин аьсери мен бувмага деп элимиздинъ халкына шақырув этилинеди.

Сол кадамсыз куьнлер акында авьлдасымыз Магомед Мунгишиев булай деп эскереди:

– Чернобыльге шақырылган яслардынъ сырасына биз де, ногай яслары, туьстик. Биз Терекли-Мектебтен Руслан Кунтувганов, Орта-Тоьбеден Байрам Эрежепов, Амангелди Кошербает, Асанбий Тилеков эм Эдигеден мен болып бирге йолландык. Соьйтип бизди район военкоматы 1987-нши йылдынъ увьт айынынъ 10-ында Майкопка йиберди. Онда бизди кырк куьн узагында химикалы увдан сакланув амалларына уйреттилер. Сонъ бизди Украинадынъ Оранное районуна

ерлескен 26-ншы бригадага костылар. Бизим аьскер боьлигимиз атом яйылган ердинъ орталыгыннан 30 шақы-

куьшли болган куьнлерде 3 такыйка, осал болган куьнлерде 25 такыйка узагында куллык эттик. Атомнынъ оьр-

21-иннен курал айынынъ 15-ине дейим куллык эттик. Элбетте, увлы каза зарапын тийдирмей калмады.

ры тул болып, балалары оьксиз болып калдылар. Оькимет ягыннан чернобыльшилерге мадарлы коьмек тийсе де, атомлы зулмы ман айкасувда йойган савлыкларын кайтаралмадылар. Оьзек те, халкымыз чернобыльшилердинъ аьр кайсысына муьсирев этип, йигитликлерин эсте тутып келедилер. Магомед-авьлдасымыз да эл арасында сый-оьрмет пен пайдаланады. Айлак та бек яслар арасында. Чернобыльден кайткан йылларында Магомедтинъ ясларды спорт пан аьвликтируьвге мутылмастай уйкен ульиси тийди. Авьл яслары футбол, волейбол ман, теннис пен эм спорттынъ баска туьрлилери мен каьр шегип басладылар. Бугуьнлерде де яй айларында ясларымыз тоьгеректеги авьллардынъ спортсменлерин йыйнап спорт шатлыгын байрам кебинде уйгынлап оьткереди.

Авьлдасымыз Магомедке сыйлы мерекеси мен байланыста ден савлыкты, алдыда коьп яхшылыкларды йорайман.

А. КАПЛАНОВ,
Эдиге авьлы.
Суьвретте: М. Мунгишиев.

рым эректе орынласты. Бизди куьнде де автомашиналар ман атылган станцияга исле-меге элтейтаган эдилер. Станцияда биз радиоактивли затлар ман зарарланган бетонды бузып контейнерлерге тиейтаган эдик. Бугавьннан шыгып кашкан атомнынъ оьртени

тени куьшли эди. Биз аьскер-ши кийимин кийип, элимиз алдында эр борышымызды толтырдык. Станциядан кайтканда аьскер боьлигинде туьрли тапшырмаларды толтыратаган эдик. Элге туьскен казады бувувда биз 1987-нши йылдынъ навруз айынынъ

Чернобыльден кайткан ясларымыз савлыгын йойдылар. Олар аьеллерин саклав уьшин алдынгыдай куватланып авьр куллыкларга урынып болмадылар. Кайбиревлердинъ оьмирлери замансыз кесилди. Олардынъ ата-аналары туьнгилип, кыскааякыла-

Элине кыйында табылган

Аьдемлер, бактылар. Булай алып караганда аьр бир аьдемнинъ яшавы да, бактысы да туьрли болады. Сол кайдай туьрли болса да, аьр кайсысы да кызыклы.

Терекли-Мектеб авьл яшавшысы Бектемир Айнадин увьлы Максудов оз бактысы ман яшап келетаган инсан. Оьз тенълериннен бир заты ман да баскаланмаиды. Ойсыз балалык, завьклы яслык...

Бектемир Максудов район яшавында да катнасып, ис аьрекетин тынышлы бардырып турган заманда, Украина еринде Чернобыль атомлы станциясы атылды. Сол ердинъ халкына кара кайгы келди, таза аспанды каза бийледи. Савлай элимиздинъ калаларыннан, авьлла-рыннан йигитлер коьмекке йиберилдилер. Сол ярдамга асыккан эр йигитлердинъ санында бизим ердесимиз Бектемир Айнадин увьлы да бар эди. Ол бир эриссиз оьзининъ балаларын, аьлейин калдырып, Чернобыль АЭС-сына куллык этпеге кетти.

– Шақырганлай ок, эш бир ойланмай, артыма да карамай, Украина ерине йол алдык, мен сонда ялгыз тувьл эдим, меним янымда бизим ердесимиз, Кара-Сув авьлыннан Эрманбет Джумагельдиев те бар эди. Аьли ол арамызда, оькинишке, йок. Экевимиз бир-биримизге ййги йолдаслар болып, ярдамласып, ис аьрекетин бардырдык, – дейди

Бектемир Максудов. Олар баслап, Майкоп каласында, 34 куьн узагында аьзирлик окувлар оьтти-

баска янувар йок. Авьлларда да тек ясуьйкенлер калганлар. Олар да санавлы куьнлерди озгарадылар, яшав айлак осал

бириси. Бугуьнлерде олардынъ эткен ислери сыйлавга тийисли. Соларга шайыт коьплеген

лер, тек соларды уьстинликлит оьткеннен сонъ, Украинада Ленин атындагы станциясында куьрылыс ислерин этип басладылар.

– Биз сонда куьн сайын 15-20 такыйка заман ишинде уьлгирген шаклы ислеятаган эдик. Сол станцияда 20 куьн узагында, атылуьдан зарарланган, алатларды боьлмелерден шыгаратаган эдик. Оьзимиз болсак, ЧАЭС атылган ерден заьлимдей узак ерде палаткаларда яшадык. Тоьгеректе такырлык, коькте ушкан кус та коьринмейди, орамда тек ийт пен мысык, ерди тесип, ин ойган туьешышкан ман шышканлар болмаса,

эди, – дейди Бектемир Айнадинович.

Бугуьнлерде Бектемир-акай оьзининъ мерекели тувган куьнин белгилейди. Ол биринши караска баска аьдем-лерден бир нышаны ман да туьрли тувьл, оьткен яшавы да каты агынларга толы деп айтып болмайсынъ, ама бугуьнлерде биз оларды Уллы Аталык согысынынъ ветеранлары ман бир сыраларга салмага боламыз. Элбетте, сол тувьл ма йигитлик, эгер олар сонда кайдай зарар алма-гус та коьринмейди, орамда ден савлыгын да аямай, барган болса. Ол Элине кыйын-да табылган эр йигитлердинъ

Сый грамоталар эм коькирек белгилер. Бектемир Айнадин увьлы Максудов оьзининъ бу куьнги яшавына бек разы. Ол оьзининъ увьллары ман кызларынынъ етимислерине куьезленип турады. Бизим атайлар айткан ййги соьз бар: «Баланънан аьзиз, тек баланънынъ баласы».

– Уныкларым меним яшавымнынъ маьнеси эм баасы, – дейди Бектемир Максудов. Сол куьез сизден таймай, солардынъ уьстинликлерине суьйинип турган куьнлерининъ из мол болсын деген йоравымды мен де этемен.

Г. САГИНДИКОВА.
Суьвретте: Б. Максудов.

ЯНЪЫ КИТАП
Калшеде – тарих эм маданият

Янъыларда Дагестан Республикасы бойынша Миллет министерствосында В.Мурадовтынъ эм М. Магомедхановтынъ «Дербентское ковроткачество» деп аталып шыккан китабининъ презентациясы уьстинликлит озды.

Бу шарада Дагестан Республикасынынъ Председателининъ биринши орын-басары Анатолий Карибов, миллет политикасы бойынша министри Татьяна Гамалей, маданият бойынша министри Зарема Бутаева эм баска министерстволар, ведомстволар ваькиллери, Дагестаннынъ муниципалитетлерининъ етекшилери, ямагат организацияларынынъ куллыкшылары эм сондай баскалар ортакшылык этилер.

Янъы китапке багысланган шарады Татьяна Гамалей юритти. Бу китаптинъ баспадан шыгуьы халкларымыздынъ маданият яшавында ййги оьзгерис, тарихти сакламага ярдамшы болады.

Анатолий Карибов та

китаптинъ авторларын кутлады эм бу Дагестанда халк кол усталыгын оьрлендируьвге позитивли себеплигин этер деген ойын билдирди.

Зарема Бутаева болса, ДР Маданият министерствосы атыннан китаптинъ авторларына разылык хатлар тапшырды.

– Калше – бек маьнели зат, сондагы оьрнеклерде халктынъ тарихи, маданияты», – деди ол.

«Дербентское ковроткачество» китабине багысланган шарада келген конаклардынъ коьбиси оьз ойларын, йоравларын айттылар. Китаптинъ авторларына да соьз берилди. Ол республикадынъ аькимлерине оьз разылыгын билдирди.

– Бизим халкта калше соьгылган ерде наьсип болады деген нышан бар, соннынъ уьшин биз бек сенемиз, бизим китабимиз дагестаншыларга ййгилик аькелер, – деп йорав этти.

Г. КУРГАНОВА.

Балаларынъызды баъледен сакланъыз

Дагестан Республикасында 2016-ншы йылдынъ 8 айы ишинде балалар катнасувы ман 115 йол-юрис авариялар болган, сонда 20 ясы етпегенлер оылген эм 123 яраланган.

ГИБДД куллыкшылары эм ПДН инспекторлары школаларга барып, балалар ман йолгысадылар, олар ман аңлатув хабарласувлар юритедилер.

Россия МВД ОБДД управлениеси эм Билимлендирув эм илми министерствосы ман биргелесте 26-30-ншы сентябрьде «Кавыфсызлык юма» деп аталып шара озгарылган. Шарадынъ бас борышы – балалардынъ йолларда кавыфсызлыгын аъжетсизлейтаган организациялар эм ис орынлы аъдемлердинъ биргелес аьрекетети.

Ата-аналар, балалар керекли йорыктарды билсе, оларды тутса, йолларда кавыфсызлы болар.

Балады орамнан саклав кыйын. Соны ман бирге

кайбиримиз оларды йол-юрис йорыктарга уйретпеге боламыз. Биз оларды кайтип уйретсек, сойтип олар озлерин йолда юртерлер.

Авариялардынъ коьбиси школага бараятканда эм кайтканда болады, олардынъ 40 проценти юмадынъ ызында болады – киши юма – каты куьн куьнлеринде, кешки 16 саьаттен 20 саьатке дейим. Атааналарга балаларынъыз бан сойленъиз, кайтип йолды оьтпеге, озлерин орамда юргистпеге кереги акында.

Биринши класска барган саьбийлер школага баратаган йолды биледилер, болса да, ата-аналар эм балалар бир неше йорыкты уйренип, йолларда саклык тутса экен.

Школага баратаган йолда автокоьлик юретаган йолларды оьтетаган ерлер аз болса ийги, сол йолды балалар яв юретаган ерден оьтпеге керекли. Балаларга оьзинъыз туратаган ерде

янъы орамларды, коьлик токтайтаган ерлерди коьрсетинъиз.

Балады йолда келеяткан коьликтинъ тезлигин эм узаклыгын эсаплап уйретинъиз.

Эгер сиз балады бир ерге йиберетаган болсанъыз, ога кавыфсыз йол ойланъыз. Кыска болмаса да, ол кавыфсыз болсын балага.

Балалар йолдынъ бойында ойнамасынлар. Ол яв юргенлерге буршав береди эм билмей калып, йолга шыгып кетпеге болады.

Балады автобусты артыннан яде алдыннан оьтпеге керек деп уйретпенъиз, неге десе йолдынъ бир ягы ога ябык болады. Саьбий автобус кеткенин карасын, сонъ юрсин.

Бала йолды оьткенде, солга эм онъга карамага керек, коьлик йок экенин коьрип, йолды оьтпеге керек.

Баладынъ кийиминде,

портфелинде яркы кайтаратаган алатлар болув керек. Олар йок болса, туькеннен яркы кайтаратаган стикерлер алынъыз эм кийимге, портфельге ябыстырынъыз.

Энь де маьнели – балаларга яман коьрим болманъыз, йол-юрис йорыктарды оьзинъыз бузбанъыз.

Автокоьлик айдайтаган ата-аналар балалар олтыратаган специальли креслолар алув керек. Автокоьлигинъыз йок болса, креслолар керек, такси шакырганда яде баска коьликке мингенде, олар керекли. Сол зат балага да кавыфсызлы.

Айдавшыларга да йолларда сак болув керек. Терекли-Мектеб авылында коьлик тезлиги 40 шакырым саьатте, 1-нши номерли школа касында коьлик тезлиги 30 шакырым саьатте болады.

Р. КУРБАНСАИДОВ,
ООП бойынша полиция начальнигининъ орынбасары полиция подполковниги.

Патшалык буйымлар ман пайдаланынъыз

МРЭО ГИБДД айдавшыларды тоьмендеги патшалык буйымлар ман аъжетсизлейди – автокоьликлерди эм олардынъ прицеплерин регистрациялав; айдавшы шайытлама эм автокоьлик айдавга ыхтыяр алувга сынавлар озгарув.

МРЭО ГИБДД гражданларды 9 саьаттен 19 саьат 30 такыйкага дейим кабыл этеди. Муниципаллык эм патшалык буйымларды алув уьшин Единый порталды кулланувга язылган гражданлар да баска заманда кабыл этилинедилер. Муниципаллык эм патшалык буйымларынынъ Единый порталы «электрон оькиметининъ» маьнели кесеклерининъ бириси болады. Буйымлар ман пайдаланув уьшин порталда регистрацияланув керекли (www.gosuslug.ru):

- керекли билдирувди толтырмага, налог тоьлевишинъ индивидуальли номерин (ИНН) эм социальли страхованидинъ индивидуальли лицевой четгынъ номерин (СНИЛС) тергевди оьтпеге;

- керекли буйымды сайлап, ГИБДД-дынъ сизге керекли боьлигине аьризе йибермеге, оьз акында билдирув берип, гражданин оьзине келисли заман эм куьн сайлайды;

- МРЭО ГИБДД тармагында патшалык буйым алув уьшин сол буйымды аъжетсизлейтаган патшалык организациясына керекли документлер алып барув керек.

Ш. ХАЛИДОВ,
ДР бойынша МВД МРЭО ГИБДД начальниги полиция майоры.

Кыянатлык акында билдирмеге боласыз

Россия МВД Ногай районы бойынша иш ислер боьлигине административли правобузув, кыянатлык акында аьризе язылув кебинде, почта, телеграф, ортак кулланув билдирув тармагы бойынша тьспеге болады. Аьризелерди Терекли-Мектеб авыл, Буйнакск орамы, 1 адреси бойынша яде сиз туратаган ерде участковый уполномоченныйга бермеге боласыз.

Аьризе бойынша токтас акында билдирув регистрацияланган сонъ

24 саьат ишинде аьризе беруьвшиге билдириледи.

Кыянатлык акында билдирмеге суьйгенлер аьризеди МВД сайтына эм сотовый байланыс операторларына йибермеге болады. Эгер сиз аьризеди дежурный боьликке аькелген болсанъыз, полиция куллыкшылары оны регистрацияламага, регистрация акында талон бермеге керекли, талонда регистрация номери, аьризе берилген куьн язылады. Сол талон ман сиз кимге толты-

рувга сизинъ аьризенъиз берилгенин эм кайдай амаллар алынганын билмеге боласыз.

Билдирув сенем телефоны яде сотовый байланыс операторлары бойынша алынган болса, яваплы куллыкшысы оны эсапка салады, рапорт язады эм дежурный боьликке йибереди.

Аьризедде ялган билдирув болмага керек тувыл, сол затка аьризе беруьвши мен кол басылады. Оьтирик билдирув берген аьдем яваплыкка тартылады.

Туьрли миллетли халктарды биргелестирув уьшин

Дагестан Республикасынынъ Миллет политикасы бойынша министерствосынынъ колтыклавы ман «2014-2020-ншы йылларда Россия халктарынынъ этнополитикалык оьрленуьви эм солардынъ бирлесуьви» деген Федераллык целевой программасы ишинде Махачкаладагы Grand Plaza орталыгында конференциялар озгарыладылар.

Янъыларда «Дагестан халктарынынъ бир-бириси мен катнаслыгын беркитип», «Дагестан Республикасында гражданлык амагаттынъ оьрленуьви» деген темаларга багысланып конференциялар бол-

дылар.

Биринши тема бойынша озган конференцияда педагогикалык илмилерининъ куллыкшылары, республикадынъ окув ошактарынынъ студентлери, патшалык власть органларынынъ, илми эм ямагат организацияларынынъ ваькиллери катнастылар. Экинши тема бойынша озган конференцияда миллет политика бойынша министри Татьяна Гамалей, илми ямагатшылыктынъ эм СМИ ваькиллери катнастылар.

Аьр бир конференциядынъ озувы республикада халктар ара тыпаклыкты, татымлыкты беркитуьв ниети болады.

Шамиль имамы акында

Телеканал «Культура» айтувы ман «Голд медиум» телекомпания телевизионлык документальли фильм «Суьймеге эм ызгы тамшыга дейим куьреспеге» салувын баслаяклар. Бу фильм Шамиль имамы эм князь Барятинскийдинъ Гуниб беркитпеси уьшин куьрескени акында

хабарлаяк.

Уйгынлавшылар Гимры, Гуниб, Кала-Корейш авылларында, Махачкала каласынынъ патшалык тарих-архитектуралык музейинде кинофильмди алмага ниетленедилер. Бу исте белгили россия тарихшилери катнасыяклар.

Дагестан халктарынынъ тыпаклыгы

Янъыларда «Дагестан халктарынынъ бирлиги – терроризмге карсылык» деген темага багысланып, «Дослык уьйинде» концерт болып озды. Мунда республикадынъ Магарамкент эм Хунзах районларынынъ яратувшылык коллективлери катнастылар.

Терроризм аьлиги заманларда элиминизинъ каарлы явы болады. Биз сол яв ман

биргелесип куьрес юритсек, енъмеге де болармыз. Буьгуьнги концертте ДР Миллет политикасы бойынша министри Т. Гамалей, баска министерстволардынъ эм ведомстволардынъ, миллет амагатшылыклардынъ ваькиллери, ВУЗ-лардынъ студентлери эм Махачкаладынъ школаларынынъ окувшылары ортакшылык эттилелер.

Коршалав ниет пен

Дагестан Республикасы бойынша Россия МЧС управлениеси 15-нши сентябрьден алып, 31-нши октябрьге дейим «Здравоохранение и социальная защита» деп атап, от туьсуьвге карсы профилактикалык операция озгарады.

Бу шарадынъ бас мырады – социаллык эм савлык саклав учреждениелеринде ислейтаган, сонда болатан аьдемлердинъ яшавынынъ кавыфсызлыгын канагатлав.

Сонынъ ишинде туьрли учреждениелерде бар етиспевликлерди тайды-

рувды талаплавлар этилеги акында белгиленген. Операция бойынша от туьсуьв акында билдиретаган автомат сигнализация, отты тымдыратаган алатлардынъ бары яде йогы тергелеек.

От туьскен болса, 112, 01 номерлер мен тел согасыз.

Россия ГУ МЧС
Дагестан Республикасында Ногай, Тарумов районлары эм Южно-Сухокумск каласы бойынша алдын шалув эм тергев аьрекетининъ 7-нши номерли боьлиги.

ОБЪЕМ

Аыр хатыннынъ яны ярасык

Хатын неше ясында болса да, кайсы заманда да ярасык. Ол яшавдынъ басы эм булагы, ян эндируувшиси.

Янъыларда КЦСОН-нынъ куьндизги ял алув боьлигинде йыл алдында салынган шаралар планына коьре, социаллык куллыклар бойынша специалист Марина Кулунчакова «60 ястан сонъ бетке кайтип карав беруув керек» деген тема бойынша авыл ясуьйкенлерин шакрып, хабарласув озгарды. Хабарласув йылы аьлде оьтти. Тоьгерек столдынъ касында, шай ише келип, К. Джумагельдиева, З. Колдасо-

ва, Н. Халилова, Т. Манкаева, Т. Юлакаева, Р. Ваисова, З. Байманбетова озь сулы-плары ман боьлисип, соьй-ледилер.

КЦСОН куллыкшылары ясуьйкенлер мен сондай йолыгыслар тез-тез озгарадылар. Ясуьйкенлерге эс этуув – бизим борышымыз. Олардан бизге пайда, ийги маслагаты болмаса, зарар болмайды. Аьдетке коьре, ясуьйкен аьдемнинъ яшавы озгерислерге бай эм кызыклы болады. Сонынъ уьшин де болар, КЦСОН-нынъ кайсы боьлигинде де ясуьйкенлер мен озгарылган йолыгыслар кызы-

клы оьтедилер.

Буьгуьнги йолыгыста Марина Кулунчакова келген конакларга, олардынъ ясын-да кайдай кремлер мен пайдаланмага, сол кремлердинъ туьзилиси кайдай болмага кереги акында анълатув этти. Келген хатынларга буьгуьнги йолыгыс бек ярады, олар озь соравларын да бердилер, тийисли яваплар да алдылар. Йолыгыстынъ ызында коьнъиллери коьтерилген хатынлар сарынлар, туьрли йырлар йырлап, бир-бирине яхшылык йорак кеттилер.

З. СУЮНДИКОВА,
КЦСОН спецалисти.

Юрек дайымларга яс болып калады

Казан айдынъ баслапкы куьнлеринде календарь бойынша Эсли аьдемлер куьни белгиленеди. Бу йыл да сол куьнги байрамды белгилев уьстинликли озды. КЦСОН куллыкшылары ис борышларына коьре заьлимдей куллыклар оьткердилер.

КЦСОН-нынъ куьндизги ял алув боьлигининъ куллыкшылары озьлерине келетаган ясуьйкенлерге байрам кешлигин озгардылар. Бу шарады уйгынламага УСЗН

етекшиси А. Аvezов, предприниматель А.Караева эм боьлик етекшилери ярдам эттилер. Мунда келген конакларды ДР Халк Йыйынынынъ депутаты М.Аvezов Эсли аьдемлер куьни мен кутлады. Авыл ясуьйкенлери Азизат Оразбаева, Узли-кен Елманбетова шарады уйгынлавышларга разылык соьзлерин айттылар. Эсли хатынлардан туьзилген «Гармония» вокал куьбининъ агзалары усташа

сарынлар йырлап коьрсет-тилер.

Бу куьн куьздинъ куьнъиртлигине карамастан, эсли аьдемлер заманды завыклы озгардылар. Олар туьрли йырларды коьызшылар Муслим Шаникеев пен Бега-ли Круптурсунов-тынъ ярдамы ман йырладылар, бийидилер, йолыгыска суьйинип кеттилер. Йолыгыс бек кызыклы эм завыклы озды.

БИЗИМ ХАБАРШЫ.

Ясуьйкенлерди сыйлап

Ясуьйкенлер куьни-не багыслап, Батыр-Мурза авылдынъ социаллык куллыкшылары да кешлик уйгынладылар. Коьп йыллар узагына колхозда ислеп, кыйыны тийген кыскааклылар К. Сариева, Б. Саликова, З. Байгишиева, С.Абдуразакова, Р. Атамусова малшылыкта янын берип ислегенлер. Бу куьнлерде олар 70-80 ясларында. Тагы да школада оькутувышы болып З. Алыпкачева, балалар бавында М. Курманбаева, туькенши болып С. Шандиева ислегенлер. Олар баьриси де озь ислерин яваплы толтырганлар.

Социаллык куллыкшылар Н. Бийболатова, А. Бийболатова, А. Аблезова даьм-ли аслар асып, эслилерди сыйладылар. Конакларынынъ аьр бирисине йылы соьз айтып, коьнъиллерин

таптылар. Эслилер болса, буьрингы йырлар йырладылар, бийидилер. Озгарган кешлик уьшин ясуьйкенлер социаллык куллыкшыларына уьйкен савбол айттылар.

АВЫЛ ХАБАРШЫ.

САВЛАЙРОССИЯЛЫК ШАРА

Ортак дерис оьткериледи

Россия школаларында быйылдынъ 27-нши октябриннен 30-ншы октябрине дейим Интернет тармагында Ортак дерис оьткериледи.

Ортак дерис шарасы Россия билимлендируув эм илми, коммуналлык хозяйствосы эм байланыс министерстволарынынъ, Интернетти Оьрлентуув Институтынынъ, федераллык эм регионаллык власть органдарынынъ, солай ок интернет-тармагынынъ ваькиллерининъ белсенли колтыклавы аркасы ман озгарылып туру.

Бу шара уьш йыл ишинде оьткериледи. Сол шаклы заман узагында Ортак деристинъ акцияларында 24 миллионга ювык школьниклер катнасканлар. Ортак дерис школьниклер уьшин киберкавыфсызлык оьлшемин артгытувга, ата-аналар эм педагогикалык ямагаттынъ Интернет тармагында балалар кавыфсызлыгынынъ маьселесине эм школьниклерде санлар билимин оьрлентуувге эс

беруувди канагатлавга каратылган шаралар цикли болады.

Ортак деристинъ барысында онынъ катнасувышылары озьлерининъ персоналлык билдируувлерин кайтип коршалав, интернет-туькенлеринде кавыфсыз сатып алувларды калай бажармага кереги акында билееклер, Интернет тармагында информациядынъ дуьрыслыгын эм акыйкатлыгын тергемеге уьйренееклер.

Ортак дерис куьнлеринде билимлендируув учреждениелеринде очный тематикалык дерислер оьткериледи, солай ок федераллык, регионаллык эм район оьлшемлеринде тоьгерек столлар, викториналар, ата-аналар йыйынлары, регионаллык оьлшеминдеги тергевшилер лекциялары, тармак конкурслары эм баска туьрли шаралар уйгынланып озгарыладылар («Сетевичок» деген III Халклар ара квест, «Интернешка» конкурсы эм с.б.).

МАСЛАГАТ

Савлыгынынъызды сакланъыз

Юреги авырытаган аьдемге эртенълик – энъ де кавыфлы шак. Уянган заманда, бирден турманъыз, коьзгалмай бир кесек заман ятынъыз, сонъ олтырынъыз орынга, аягынъызды туьсирип, кишкей заман олтырып туьрынъыз. Аьдем турган заманда кан ювырып баслайды, аьдем алгасамай турса, онынъ кевдеси аьзир болады сол затка, бирден турган заманда бас мыйына

кан етпей калмага болады, аьдем бас айланып, йыгылмага болады.

Эсли аьдемлер куьндегилик яшавга алгасамай кирмеге керек. Сав куьн бойынша этилинеек ислерди боьлмеге керек, олардынъ коьбиси туьс мезгилде этилинсе ийги. Эртенъликте эм кеште тыныш куллыкларды этуув керекли, сол заман эсли аьдемлердинъ ден савлыгы осаллан-

мага болады.

Эсли аьдемлерге енъил аз-аздан пайдалы ас ашама-га керек. Кой эт майлы болады, сога коьре бузав эт ашама-га шалысынъыз, ол енъил болады. Банан ашанъыз, онда калий бар, эсли аьдемлерге ол керекли.

Аьр бир куьнди ийгилик пен карсы алынъыз.

М. АРУНОВА,
КЦСОН медсестрасы.

Аьдемге юруув пайдалы

Аьдем неше ясында болса да, бир заманда да юрис буршав бермеген эм зыян келтирер деген ой да келмейди. Ызгы заманларда ясуьйкен аьдемлерге коьп юрмеге керек деген ойларын медицина куллыкшылары да тез-тез айтадылар.

Биз де озь куллыгымыздынъ борышына коьре, ясуьйкенлер мен аьрекетимизди бардырамыз эм оларга билгенлеримизди айтпага туьседи. Янъыларда биз – КЦСОН-нынъ ясуьйкенлердинъ куьндизги ял алув

боьлигининъ куллыкшылары «Гиподинамия» темасына хабарласув-йолыгыс озгардык. Авыл ясуьйкенлери сол тема бойынша коьп кызыклы хабарларды тынъладылар эм озьлерине керекли пайдалы маслагатларды да алдылар.

Куьн сайын аьдем тийисли шаклы юрмеге керек. Юрис аьдемнинъ эт тармагын беркитеди, кан тамырларда каннынъ айланувын ийгилендиреди. Солай ок, физический аьрекет этетаган аьдем-

лердинъ эслери де туьз эм ийги болады. Коьп йыбырдаган, юрген аьдемнинъ тийислисиннен артык шеккиси де болмайды, коьп коьзгалмайтаган аьдемнинъ авырувлары да, шеккиси де артып барады. Сонынъ уьшин бизим маслагатымыз ясуьйкенлерге – коьп коьзгалмага эм куьнде 10 такыйкадан кем туьвъл заман, юрмеге керек.

М. САИТОВА,
КЦСОН боьлигининъ ЛФК инструкторы.

Эслилердинъ куьнине багыслап

Аьр йыл сайын октябрь айда эсли аьдемлердинъ куьни белгиленеди. Сол куьнге багысланган кешликлер районымыздынъ баьри авылларында да озгарылады. Бу йыл да сол куьнге багысланган кешлик Батыр-Мурза авылында оьтти. Школадынъ завучы, анъ дерисиннен оькутувышы Салият Эсиргепова эсли

аьдемлерди школага шакрып шара уйгынлады. 5-6-ншы класслардынъ окувышылары оларга туьрли йырлар йырладылар, биовлер бийидилер. Яс йырлавышы Осман Бициев баьрин де сукландырды. Онынъ ярасык сеси эм йырлары халкты сукландырмай болмайды. Быйыл ол Москвада Савлайроссиялык

конкурста катнасып, баргылы орынды бийлеген.

Школага келип эслилер юбанып, куванып кайтылар. Сосындай шаралар бу школада тез-тез оьтеди. С.Эсиргепова озь исин суьйип ислеген кыскааклы. Ога эслилер шарадан бек разы болып кайттылар.

А.САРИЕВА.

ШКОЛА ЯШАВЫННАН

Б. Кулунчаковадынъ мерекесине багысланды

Янъыларда Терекли-Мектеб авылдынъ Кадрия агындагы орта школасынынъ 11-нши классында Дагестан халк язувшысы, РФ Язувышлар союзынынъ агзасы Бекбийке Искак кызы Кулунчаковадынъ 70 йыллык мерекесине багысланган ашык дерис озгарылды. Соны уйгынлап оьткеруьвге район китапхана куллыкшысы Сапихан Курпаева уьйкен косымын этти.

Деристе Б.Кулунчаковадынъ яшав эм яратувшылык йолы акында хабарланды эм фотосуьвретлер, китап выставкасы, окувышылар аьзирлеген рефератлар, буклетлер, проектлер коьрсетилинди, онынъ ана эм орыс тилине коьширилген ятлавлары окылды. Онынъ ятлавлары аьдемди суьйиндиредилер, ойландырадылар, кайгылы, эстеликли куьнлерди эске саладылар. Сондай ятлавларды аьдемнинъ коьнъилине етип, юрегине кирип, 11-нши класстынъ окувышылары Юлия Абдулсаметова, Лейла Койлыбаева, Анжела Мурзаева, Ахмат Байгишиев,

МУЗЕЙ

Конакларды куьтеди

Яслардынъ анъ-патриотлык тербиялавын беркитер эм илми ярыкландырув аьрекетти кенъейтер мыратта, Дагестаннынъ Маданият министерствосы дагестаншыларды эм республикадынъ конакларын Дагестан патшалык музейлерин келип коьрмеге шакрыады. Оьз конакларын А.Тахо-Годи агындагы Дагестан патшалык Тарих эм архитектуралык биргелес музейи, П.Гамзатова агындагы дагестан Суьврет ясав музейи, «Дагестан авылы» музей-заповедник-этнографиялык комплекси, Дербенттеги патшалык тарих-архитектуралык эм художестволык музей-заповедниги эм баскалар куьтедилер.

Соны ман 7 ясындагы балалар, окувышылар, сакат-балалар (онынъ касындагы бир аьдем), школа-интернатларда тербияланган етим балалар(эртерек билдируув мен), художестволык орта специальлик окув ошакларынынъ окувышылары, кадет школаларынынъ тербияланувшылары музейге тегин кирмеге боладылар деп билдиреди.

Музейге аьдемлер дуьйсемби куьннен озьге куьн сайын эртенъги 10 сабаттен кешки алты сабатке дейим бармага боладылар. Касса эртенъги 10 сабаттен кешки 5 сабатке дейим ислеиди.

СПОРТ

Ногай атын данъклалып

22-нчи октябрьде Турция элинде ногайлар арасында халклар ара футбол бойынша турнир болган. Бу шарада Турциядан, Норвегиядан, Германиядан, Голландиядан эм Россиядан командалар ортакшылык эткен. Ойунлар Анкара каласында оыткен. Бу халклар ара турнирде «Ногай ямагаты» РОО белсен катнасады. Россия атыннан быйыл 2015-2016 йыл Ногай футбол бойынша лигасынын чемпионы «Каясула» командасы ойнады.

А. НУРЛУБАЕВ,
Москва каласы.

ЯШАВШЫЛАР ЭСИНЕ

«Лашын» журналына язылыңыз!

Аявлы йолдаслар! Ата-аналар эм сыйлы балалар! Бугуындарде сав элимиздегиндей болып, Дагестан Республикамызда да 2017-нчи йылга ерли газеталар эм журналларга язылув иси бардырылады. Солардын ишинде бизим ногай балаларымыз ушын айда эки кере шыгатаган «Лашын» журналы да бар.

2017-нчи йылга журналымызга язылув баасы 230 маанет эм ярым йылга – 130 маанет болады. Биз, солай ок ерли школалардын, балалар бавларынын эм ясилеринин коллективлерине эм баари де балаларга 2017-нчи йылга «Лашын» журналына язылыңыз деген тилегимиз бен шақырув этемиз. Онын бетлеринде сиз туурли хабарлар, ятлавлар, макалалар, кроссвордлар эм баска коьп туурли затлар ман таныспага боласыз. Йыл сайын журналдын аьр бир номеринде россия, шет элдер классиклеринин, дагестан язувшыларынын эм шаирлеринин язганларын да

баспалаймыз. Биз балалар оьзлери язган хатларын, материалларын эм олардын ясаган суьвретлерин ерлестиремиз эм саклаймыз. Заманды йибермей, «Лашын» журналына язылыңыз! Бу ягыннан тийисли коьмеклерин «Ногайский район» администрациясы эм авыл администрация етекшилерин этерлер деп сенемиз.

С.КУЛТАЕВА,
«Лашын» балалар республикалык журналынын редакторы.

КОНКУРС

Дослык уйинде ятлавлар оқыдылар

Дослык уйинде, яньыларда ДР Аккимбасынын белгилеви мен токтастырылган Маданият эм тил куьнинин белгилеви ишинде, республикадын ортак билимлендирув учреждениелеринин окувшылары, тербияланувшылары катнасып, ятлавлар конкурсы озды.

Конкурс катнасувшыларын ДР миллет политикасы бойынша министри Татьяна Гамалей хош коьрип алды эм бу йогарыда токтастырылган байрам аьр йыл сайын 21-нчи октябрьде белгиленеги акында билдирди.

– Бизим коьп миллетли республикамызда бу байрам болмага керек эди, – деди ол.

Дагестан Республикасынын Язувшылар союзынын Правленисинин председатели Магомед Ахмедов шарадын, байрамнын белгилеуьвин бек маьнели экенин айтты.

– Бу байрам аркалы биз миллет тиллерди сакламага, оьрлендирмеге болармыз. Тил – халктын янын аьли, онын тарих эси, – деди М.Ахмедов.

Маданият эм тил байрамын белгилеуьв куьнине багысланган шарада туурли миллет тиллерде ятлавлар эситилдилер.

Шарадын тамамын келтире келип, Татьяна Гамалей булай деди: «Поэзия тили – аьр бир тилдин йогары классикалык кеби болады.

Бугуындарде биз сол ятлавын ярасыклыгын тагы да коьрдик. Бир миллет тиллерди аьнламасак та, тилдин ритмикасын аьнламай болмадык».

Бу байрам куьнине багысланып оьткерилген шара бек куваньшылы оьгти. Сонда катнаскан аьр бир бала оьз оьнерин тийисли кепте коьрсетпеге шалысты, каравшылардын коьнгиллерин коьтердилер.

Шарада ДР миллет политикасы бойынша министрдин биринши орынбасары Г.Давыдов, РФ Язувшылар союзынын агзасы, поэт А.Култаев эм сондай баскалар катнастылар. Баари де коьнтйл коьтерилисте аманластылар.

Г. САГИНДИКОВА.

ВРАЧТЫНЪ МАСЛАГАТЫ

Грипп мараздан сакланайык

Йыл сайын куьз-кыс шакарда грипп авырувы шыгады, авырув вирусы аьдемнен аьдемге аватамшы йоллар ман коьшеди.

Мараздын яйылувына респираторлы вируслардын куьби себеплик этеди, олардын ортак белгилери – тымав, тамак авырув. Грипп авырувдын алдын шалмага болады деп белгилейди медицина куллыкшылары, солардын бириси – вакцинация. Гриппка карсы вакцинацияды сентябрь-ноябрь айларында этедилер, иммунитет йыл бойынша сакланады.

Гриппке карсы прививкалар Россия Федерациясынын Социаллык яктан оьрленуьв эм Савлык саклав министерствосы буйрыгы ман 2011-нчи йылдан алып прививкалардын миллет календарине киритилген. Сол календарьге коьре, гриппка карсы вакцинация 6 айга дейимги балаларга, 1-11-нчи класслар окувшыларга, орта эм йогары кеспи окув ошаклар студентлерине, туурли тармактарда ислеьтаган куллыкшыларга, 60 ястан уьйкен аьдемлерге этилинеди, яшавшылардын бу категорияларына прививкалар тегин этилинеди.

Мараздын алдын шалувынын баска йосыклары да бар. Гриппти болдырмас ушын дар-

ман ишпеге керекли болады, сондай препаратлар аьдемнин шаркындагы вируска карсы туратаган коршалав куьшлерди берклендиреди. Мараздын алдын шалууда халк амалларды да кулланмага болады, сарымсак бек коьмек этеди.

Байыр тазалык тутувдын да маьнеси уьйкен, тез-тез кол юьммага керек, боьлмелерге ава киргистуьв, ййы ййинав керек. Ййлы кийинмеге, суьыктан сакланмага керек.

Эгер сиз авырыган болсаньыз, уьйге врачты шақырыңыз.

Грипп мараздан сакланув йорыктарды тутпага керек.

С. АДЖИЕВА,
врач-терапевт.

Терекли-Мектеб авыл яшавшысы
Бектемир Айнадинович Максutowка

27-нчи октябрьде 60 яска толганы ман

Дуьнядын оьрметлигин йораймыз,
Сенин оьткен баьри йылынъ -байлыгынъ.
Мерекенъ мен сени исси кутлаймыз.
Тап сол куьндей болсын дайым яшавынъ.
Болсын савлык, эл ишинде эмишлик.
Куьн савлелер баьри сага яйнасын.
Суьйимлик пен тувганларынъ келсинлер.
Эм куваньш юьзинънен эш таймасын.

Кутлавшылар:

хатыны Мухминат, кеделери, кызлары,
келиндери, куевлери, уныклары эм йиенлери.

Бораншы авылдынъ яс эр йигити
Алим Аджигайтар увылы Кадырбердиевке

30-ншы октябрьде 15 ясына толаягы ман

Алим десек, ярк этеди янымыз,
Алтын савле яйылады коьнтйлге.
Аьр бир заттан бек баалы баламыз,
Асыл йорав айтылсын дьз оьмирге.
Ахьрын биз дуьнядынъ билмеймиз,
Алла оьзи яманлыктан сакласын.
Абырай берсин, савлык, шатлык тилеймиз,
Аскар тавдай бийик наьсип буйырсын!

Кутлавшылар:

атасы Аджигайтар, анасы Балъбийке,
абалары, акалары, кардаш-тувганлары.

Кара-Су авылынынъ сылуьв кызы
Азиза Алибековна Шомаевага

27-нчи октябрьде 10 ясына толуьвы ман

Аяктарынънынъ астында
Шешекейлер тоьселсин.
Алдынъдагы яшавынъда
Артып барсын яшавынъ.
Куьпелектей кенъ шоьлде
Кувнак ушсын Азиза
Куьн савлеге коьмилип,
Эл суьйинтсин Азиза.

Кутлавшылар:

атайы Круптурсун, энеси Курманбийке,
атасы Алибек, анасы Фарида, аданасы Алим.

Нариман авылынынъ кишкей яшавшысы
Булат Сафар-Алиевич Сарсеевке

27-нчи октябрьде 1 ясына толуьвы ман

Булат, аьзиз янымызды
Тувган куьнинъ мен кутлаймыз.
Сосы куьнде кедемизге
Ййгиликлер йораймыз.
Оьс, кедемиз, оьсси сен,
Куьннен-куьнге куваньп,
Давазынъ ман, соьзинъ мен
Баьримизди суьйинтип.

Кутлавшылар:

Атайлары Арслан-али, Иманали, Алимхан, тетелери Енхан, Юпархан, Салимет,
энеси Арзиет, атасы Сафар-Али, анасы Гульфира, акасы Султан эм абасы Дженнет

Шақырув

Дагестан Республикасынынъ Байланыс эм энергетика, коьлик министерствосы, 20 ястан -35 яска дейим дагестаншылар саныннан, аьдемлерди III разрядлы пассажир вагонларынынъ проводниги болып куллык этпеге шақырадылар. Аьр ай сайынлык кыйын ак 15-18 мынъ маанет акша болаяк.

Ис орыны ман кызыксынган

аьдемлер Махачкаладагы темир йол больницасыннан медициналык справка алмага керек. Ис орынына туьспеге суьйген аьдемлер ДР Байланыс эм энергетика, коьлик министерствосына келип тийисли соьйлесуьвди оьтпеге керек.

Бизим адресимиз: Махачкала каласы, И.Казака №41, 207-нчи боьлме.

«ШОЫЛ ТАВЫСЫ»
(ГОЛОС СТЕПИ)

+6

ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР:
Дагестан Республикадынъ Халк Ййыны
эм Правительствосы.

Бас редактор
КОЖАЕВА Э.Ю.

Газета коьлем коммуникациялар тармагында эм маданият калымжады коршалавада законодательстводы тутувга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ

ЮФО бойынша регионалык Управленисинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келиспеске боладылар. Авторлар язылмалары ушын яваньылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспалаьва кол басылуьв заманы – 17 саьатте. Баспалаьва кол басылган – 16 саьатте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район,
с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru

Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)

Телефоны:

Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365

Газета выходит 52 раза в году.

Тираж – 2500 экз.

Цена – 5 рублей.

Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.

Газета отпечатана в типографии
ООО «Издательство «Лотос»
по адресу:
367018, ДР, г.Махачкала,
Проспект Петра 1, 61.